

I *Ofeliaetyderna* spekulerar Rose Lagercrantz om Ofelia – Ofelia är inte vansinnig. Hon är med barn!

Charlotte spelar Ofelia på teatern. Den okände författaren författaren Rickard sitter i publiken. Han håller på med ett arbete om Ofelia.

Rose Lagercrantz fick idén till *Ofeliaetyderna* för några år sedan då man på radion sände en serie kvinnomonologer. Hon skrev då monologer att lägga i kvinnomun, och resultatet finns utgivet i boken *Eros tårar*.

– Sedan skrev jag en monolog om Ofelia¹, om hur en skådespelerska står i kulissen och ska in och spela vansinnesscenen. Hon har svårt för den. Monologen börjar: ”Det är lika svårt varenda gång.” Hon funderar på vad som egentligen ligger bakom.

FAST MONOLOGEN VAR KLAR och gått ut i etern, var Rose inte färdig med Ofelia än på några år. Hon ville skriva en analyserande blandning av roman och essä. Resultatet blev *Ofeliaetyderna*, en bok på flera plan, där Rickard utforskar Ofelia-gestalten och arbetar med en hypotes om att hon är gravid. Han är också mannen i publiken som ser Charlotte, en skådespelerska han en gång kände, spela Ofelia.

– Jag ville inte låta mannen och skådespelerskan *vara* Hamlet och Ofelia, det hade varit för billigt, men det finns beröringspunkter, precis som i allas våra liv. Jag ville ta reda på om man som skådespelare i en uppsättning plötsligt skulle kunna antyda att Ofelia är med barn, utan att det ingår i regissörens koncept. Jag frågade Pernilla August – som en gång gjorde en oförglömlig Ofelia – om något sådant kunde hända på teatern. ”Nej, aldrig!” svarade hon, ”så vida inte tjejen är lite knäpp”. Och det är hon ju. Hon mår inte bra och har misslyckats. Det är ett stort övertramp att inte följa regin. En del minns väl hur en skådespelare pussade fel person i en Molière-pjäsa för några år sedan, med påföljd att hela föreställningen lades ner.

ROSE LAGERCRANTZ TYCKER OM ATT spekulera, och hon gör det genom personerna i *Ofeliaetyderna*. När Rickard håller på med sina etyder frågar han en ’Shakespeare-kännare’ ifall man kan tänka sig att Ofelia är havande,

Rose Lagercrantz. Foto: Roland Heiel

och får till svar: ”Nej, ge dig inte in på det. Ofelia ska inte tolkas utifrån rationella grunder. Konstra inte till det. Ofelia är och förblir den förryckta jungfrun som efter att Hamlet har dödat hennes far går i floden.”

– När man börjar fundera på vad Ofelia säger så upptäcker man att hon egentligen inte säger någonting. Hon drar lite ramsor och sjunger lite sånger, men hon har inte en enda

De andra i pjäsen öppnar munnen och ut flyger stora moln av tankvärdheter som sänker sig över publiken. Men hon?

Om Ofelia i *Ofeliaetyderna*

replik som man minns, mer än möjligen den här leken med örterna, som ju en del har tolkat som fosterfördrivande. Hon är kuvad, lyder sin pappa och är väldigt artig. Alla bär sig illa åt mot henne. Pappa Polonius är inte särskilt trevlig, och inte Hamlet heller. Men ju mer jag skrev om Ofelia, desto mer medlidande fick jag med Hamlet. Jag tycker att hon sviker honom, och han har det ju så besvärligt ändå, den stackarn.

– I hela min berättelse har Ofelia letat efter Hamlet, har velat tala med honom om något, vill ha försoning. Hon vet att hon gör fel när hon lämnar tillbaka presenterna. Hon lyder pappa och sårar Hamlet. Den scenen är så intressant. Den har gjorts på olika sätt. Jag såg en video med en

väldigt bra uppsättning av Peter Brook, där jag för första gången upplevde Ofelia som väldigt smart, och där kändes det som att hon lyder sin far av fri vilja. När hon så lämnar tillbaka presenterna till Hamlet, börjar han gråta. Han gråter som ett barn och är förtvivlad över att också hon nu sviker honom. Sedan skymfar han henne och pratar om hur kvinnor målar sig och dansar och svansar och allt det där. Man förstår hans känslor lite bättre när man spelar ut hur sårad han blir. Och man kan faktiskt tänka sig att Hamlet älskade Ofelia. Lite av det där kan jag se i Branaghs version också. Annars har man mest sett uppsättningar där Hamlet går fram som en flåbuse.

Vad skulle Rose Lagercrantz själv tänka om hon fick se en Ofelia komma in på scenen och ta sig om magen som om hon vore med barn?

– Jag skulle få den för oss alla så märkliga aha-upplevelsen. Jag blev paff när jag själv kom på att Ofelia skulle kunna vara med barn. I *Ofeliaetyderna* är det så klart en konstruktion, men skådespelerskan i boken agerar utifrån egen erfarenhet, något som jag har förstått att många skådespelare gör när de gör sina roller.

DEN STARKASTE OFELIA SOM ROSE Lagercrantz sett var i Lars Noréns uppsättning på Romateatern i somras.

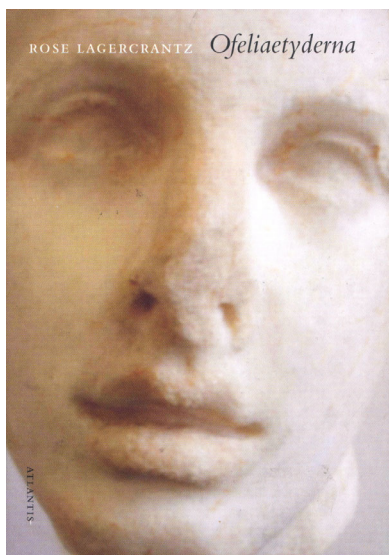
– När jag såg Noréns uppsättning var jag klar med boken, och hade frågat mig länge varför inte Shakespeare har någonting om Hamlets och Ofelias kärlekshistoria före dramat. Därför blev jag så lycklig när Norén började pjäsen med att låta dem dras till varann av ren åtrå. Hon var djärv och stark, fastän pappan höll henne i en tryckkokare. Själv låter jag henne vara mycket oskuldsfullare och till och med lite rädd för män.

– Jag har heller aldrig sett en så oneurotisk Hamlet som hos Norén. Han levde ut för kung och fosterland. Han var tuff, cool och arrogant, en Hamlet i tiden.

ROSE LAGERCRANTZ TROR INTE HON är den enda som har fastnat i gåtan Ofelia. Det pockade i henne att ta reda på vem hon kunde vara.

– Samtidigt är jag konfunderad över rollgestalten. Fråga vilken ung skådespelerska som helst om vilken hennes drömroll är och hon säger Ofelia. Varför vill de inte spela Katarina i *Så tuktas en argbigga*, en väldigt intressant roll? Det är en utmaning att ta reda på vad det är för speciellt med Ofelia-rollen – en roll som på intet sätt befriar kvinnor från allt vi behöver befrias från. Därför vågar jag vända ut och in på varenda scen, varenda liten replik, och kanske göra utflykter som jag annars inte skulle göra. Vad är det med denna flicka, som inte alls är så dum som hon har framställts alltför många gånger. Jag tror att vi blir gripna av någon vi tycker synd om. Ofelia är gripande i sin ensamhet och i sin ordlöshet.

SIN FÖRSTA STORA UPPLEVELSE av Shakespeare hade Rose Lagercrantz när hon var 14–15 år. Hon berättar att hon gick ensam och såg *Othello* på Stockholms stadsteater.

– Jag levde sedan i ett rus. En ung Yvonne Lombard spelade Desdemona och jag minns att jag tyckte att jag aldrig hade sett något liknande. Jag blev oerhört gripen och tyckte att jag fick mina drömmar fyllda och mina aningar besannade.

I OTHELLO SER ROSE LAGERCRANTZ hur svekfulla, hur godtrogna och hur svartsjuka människor kan vara, och hon tycker att Shakespeare skildrar det på ett oerhört gripande sätt.

– Ju äldre jag bli desto mer märker jag att det finns människor med förvånansvärt underbar godhet inom sig; de tycker om att vara goda. Men det finns precis lika mycket av andra sorten.

Trots att en del bär sig riktigt illa åt i *Ofeliaetyderna*, så moraliserar inte Rose Lagercrantz över sina figurer. Hon säger att hon gjorde det när hon höll på att skriva, men när hon var klar hade hon förstått dem alla lite grand.

– Där tycker jag att Shakespeare är oöverträffad i det att han förstår varenda litet kryp i sina pjäser. Han lyckas ge alla, inklusive minsta biroll, sitt specifika värde.

Intervju: Roland Heiel

¹ Den ursprungliga monologen sänds i radions P1 julafton kl. 14.03 och juldagen kl. 18.15. Då samtalar också Gun Ekroth med Rose Lagercrantz.

Köp böckerna på www.kulturbutik.se

Ofeliaetyderna 111 kr
Hamlet i pocket 29 kr
Porto för en eller flera 19 kr

Ur Ofeliaetyderna av Rose Lagercrantz

Regissören är upprörd. Aldrig förr har han varit med om att en skådespelare har hittat på något sådant.

»I Ungern där jag var i förra månaden får skådespelarna böta om de lägger till så mycket som en hostning. Nu får du för fan ta dig samman och berätta vad det är frågan om!«

Charlotte tiger. Teaterchefen skakar på huvudet.

»En sådan debut«, säger han, »en sådan gudabenådad Ofelia! Och så börjar du stolla dig.«

Han ser uppförande på Charlotte.

»Vad är det som har tagit åt dig?«

»Jag vet inte ...«

»Vet inte«, fräser regissören. »Den som inte vet vad den gör har inget i det här huset att söka och bör hålla sig därute!«

Han pekar mot gatan.

»Charlotte, gör som vi ber dig«, säger teaterchefen. »Vad handlar det om?«

»Barnet«, mumlar Charlotte.

»Vilket jävla barn?« dundrar regissören.

»Hon tror att Ofelia är med barn«, förklarar regiassistenten som väntat sig en explosion och gläder sig åt knallen. Men den uteblir.

»Nå?« undrar teaterchefen.

»Jag tror inte«, säger Charlotte, »att Ofelia är galen. Hon bara spelar.«

»Och det är för helvete det enda du ska tänka på att göra också«, stönar regissören.

»Var har du fått det där ifrån?« frågar teaterchefen.

»Det bara kom ...«

»Kom?«

»Jag ... jag kände mig tvingad.«

Teaterchefen skakar på huvudet.

»Är det vad man får lära sig på scenskolorna nu för tiden? Att göra vad man känner sig tvingad till?«

»Vi fick lära oss att försvara våra roller.«

»Försvara era roller genom att bryta överenskommelsen med regissören?«

Charlotte torkar bort en tår som smugit sig ner över kinden.

Regiassistenten tar fram en stor blå näsduk och räcker henne den.

Teaterchefen vänder sig till regiassistenten.

»Hur länge har det här pågått?«

»Sedan den sista föreställningen, jag menar den som skulle ha blivit den sista.«

»Stämmer det, Charlotte?«

Charlotte nickar.

»Vad var det som hände då?«

Charlotte tänker efter.

»Jag började undra vart Ofelia är på väg i den där scenen.«

»Menar du fysiskt?«

»Spelar det någon roll?« fnyser regissören.

»Vi ställer in.«

»Lyssna på mig, Charlotte!« vädjar teaterchefen. »Nu är det så att folk har betalat pengar för att komma och se vad Staffan genom långt förarbete har hittat på med den här pjäsen och inte vad du känner dig tvingad att visa upp tolfte timmen. Tror du att du för allra sista gången kan spela Ofelia som man brukar?«

Charlotte torkar sig om kinderna.

»En kväll till?«

Telefonen ringer. Teaterchefen lyfter luren och håller för den.

»Svara mig, är du snäll!«

Charlotte nickar med näsduken för ögonen.

»Då säger vi så.«